

שם פרטי ושם משפחה: _____

כיתה: _____

המשלב הלשוני בטקסט

הקשר בין דמות בסיפור לבין הלשון שהיא דוברת

בספרו של דויד גרוסמן **מישהו לרוץ אתו**¹ יש דמויות רבות. הדמויות שונות זו מזו בגילן, באופיין וברקע התרבותי שלהן. ניתן למצוא בספר: משורר רחוב; נער מתבגר, שהוא תלמיד תיכון; נזירה, בת 62, שבמשך 50 שנה למדה עברית בעיקר מספרים וממילונים; עבריין מחוספס וגס-רוח, שהעברית שלו קלוקלת; ועוד דמויות מרתקות.

אחת הדרכים של דויד גרוסמן לאפיין את הדמויות שלו היא שימוש במשלבי לשון שונים. מובן, שבמציאות מי שלשון מחוספסת אינו בהכרח עבריין, או להפך: מי שמדבר בעברית גבוהה אינו צדיק גדול. אך בספרות, וגם בקולנוע ובתיאטרון משתמשים לעתים במשלבים כאלה, כדי לאפיין טיפוסים שונים.

לפניכם ארבעה קטעים. קראו קודם את כל הקטעים, ואחר-כך נסו לשער לאיזו מהדמויות המופיעות בספר כל קטע שייך. סמנו את המילים/הביטויים, שעזרו לכם להחליט מי היא הדמות.

1.

01

א.

"אתה תהיה לבר... ואתה יודע למה? אתה באמת רוצה לשמוע למה? ... כי אני אפסיק להיות חבר שלך."
 "אני לא בא... תגיד לדפי סליחה בשמי. היא לא אשמה. אני לא בראש לזה עכשיו." (עמ' 185)

מי הדמות?

ב.

"... ואתה כמובן תספר לתמר שיצאתי, נכון? והיא לא תאמין!
 ... היא תתקד, תמר!
 אבל שמע נא, אל תאמר לה שלמענה יצאתי, שלא תתיישר, ייסורים יש לה די גם בלעדי." (עמ' 279)

מי הדמות?

¹ דויד גרוסמן, **מישהו לרוץ אתו**, תש"ס, 2000 © כל הזכויות שמורות למחבר ולהוצאת הקיבוץ המאוחד.

ג. "מאיפה אני יביא לך עכשיו ארגז סְרוּכִית (לקוסם) מאיפה? ... רק דיר באלאק, תמיד סְתַפֵּל עליו איך שהוא זורק..." (עמ' 125)
"יאללה, לעבוד ... פסח סומך עליכם שתעשו את המכה של החיים שלכם." (עמ' 259)

מי הדמות? _____

ד. "הוי תמר, תמר / אל תלכי לניכר / לא לחדר הקר / הוי תמר, תמר / לב אדיש ואכזר / טעם מר ונמהר / מה אכפת לך תמר / תני להיות מאושר..." (עמ' 251)

מי הדמות? _____

בכל הספר **מישהו לרוץ אתו** הנזירה "מדברת" במשלב לשוני גבוה. על אילו סימנים לשוניים קביעה זו מסתמכת? הסבירו והדגימו בעזרת הטקסט שלפניכם. בתשובתכם תוכלו להשתמש במילים: אוצר מילים גבוה, יומיומי, סלנג, כינוי חָבוּר², מבנה משפט, סדר המילים במשפט.

2

02 _____

"שמע-נא, ... בחפץ לב הייתי משאירה פה אתי את דינקה חֲמֻדָּתִי ... המתן.
נא עצום עיניך" (עמ' 36)
"לא אדוני, את המבט הזה תמחה בבקשה...
עכשיו תעשה ותשמע: אֵל לְאָה תלך, אפשר שהיא תִּדְעַע לעזור..." (עמ' 86)

² **כִּינוּי חָבוּר**, **כִּינוּי דְבוּק** - כינוי גוף, המופיע בצמוד לשם העצם או לפועל. למשל: כינוי השייכות במילה: בֵּיתו (הבית שלו) או כינוי המושא במילה: אֶהְבֵּתֶיהָ (אהבתי אותה).

3

03

העבריון שבספר, בניגוד לנזירה, "מדבר" במשלב לשוני נמוך מאוד. על אילו סימנים לשוניים קביעה זו מסתמכת? הסבירו והדגימו בעזרת הטקסט שלפניכם. בתשובתכם תוכלו להשתמש במילים: אוצר מילים גבוה, יומיומי, סלנג, כינוי חבוב, מבנה משפט, סדר המילים במשפט, שגיאות דקדוקיות.

"אני תמיד מעדיף מְנוּן, למה ככה אתה לוקח מה שאתה רוצה, לא בא מְלָצֵר מְעָפָן זורק לך - טראח - על השולחן איזה ג'יפה, אומר זה אורז, זה צ'יפס." (עמ' 259)

ממשלב יומיומי למשלב גבוה יותר

4

04

לפניכם קטע נוסף מספרו של דויד גרוסמן. הקטע הזה "נאמר" בין חברים באותה קבוצת גיל - חבורת אמנים צעירים. הם נמצאים בחדר האוכל, במפגש חברתי פרטי, לאחר הופעה מוצלחת במיוחד של אחת מהחבורה. שכתבו את הקטע כך שהתוכן שלו לא ישתנה, אך יתאים למצב רשמי יותר. למשל, יתאים למנחה רציני בתכנית ראיונות בטלוויזיה.

"באָמא שלי, עד עכשיו לא ראיתי אותך בכלל, לא ידעתי שאת קיימת! אבל אחרי איך ששרת על המקום מה זה נגנבתי!" (עמ' 251)

ממשלב גבוה למשלב יומיומי

5

05

א. לפניכם קטע מפי הנזירה, שהוא במשלב לשוני גבוה. הפכו אותו לטקסט יומיומי. כתבו אותו, כפי שהייתם "אומרים" זאת לחבר או לחברה מהכיתה. הקפידו לשמור על תוכן הדברים.

"ואתה כמובן תספר לתמר שיצאתי, נכון? והיא לא תאמין!
...היא תתחרד, תמר!
אבל שמע נא, אל תאמר לה שלמענה יצאתי, שלא תתיסר. ייסורים יש לה
די גם בלעדי." (עמ' 279)

ב. מה שיניתם בקטע המקורי, כדי לעבור למשלב אחר? הדגימו את תשובתכם באמצעות ארבעה ביטויים. בתשובתכם תוכלו להשתמש במונחים: משלב גבוה / יומיומי / נמוך, ביטויי סלנג, אוצר מילים, כינויים חבורים, מבנה המשפט, סדר המילים במשפט, שגיאות דקדוקיות.

לכתוב כמו משוררים / כינויים חבורים בשירות המשלב

6. לפניכם שישה קטעים. אלה הם שורות שבחרנו מתוך שירים ידועים, ושינינו את המשלב הלשוני שלהן.

א. החזירו את השורות האלה למשלב הלשוני המקורי שלהן.
כדי לעשות זאת, צרפו כל כינוי פרוז למילה שלפניו. דוגמות: במקום הכינוי הפרוז הוציא **אותנו**, כתבו כינוי חבור: הוציאנו; במקום הטיול שלנו - טיילנו.
כתבו את השינוי שלכם על הקווים שמעל המילים.

1. המשורר נתן זך:

כְּשֶׁצִלְצַלְתָּ רֶעֶד הַקּוֹל שְׁלֹךְ...

2. המשורר טוביה רבנר:

לֹא קָרָאתִי לָהּ הִיא בָּאָה:
אֵלֶּה אֵין קוֹל הָעֵינַיִם שְׁלָהּ...

3. המשורר אברהם שלונסקי:

הַלְבִּישִׁי אוֹתִי, אִמָּא כְּשֶׁרָה, כְּתַנֵּת פְּסִים לְתַפְאֶרֶת
וְעַם שְׁחֲרִית הוֹבִילִי אוֹתִי אֵלַי עֲמֹל.

4. המשוררת רחל:

בְּגֵן שְׁלִי נִטְעַתִּי אוֹתָהּ בְּגֵן שְׁלִי הַמְצַנֵּעַ בְּלֵב שְׁלִי.

5. המשוררת דליה רביקוביץ:

הוּא הַכִּיר בְּנוֹכְחוֹת שְׁלָהּ / לֹא אֲדִישָׁה לְנוֹכְחוֹת שְׁלוֹ
צֵל שֶׁל הַכְּנִיסִי אוֹתִי תַחַת הַכְּנָף שְׁלָהּ.

6. המשורר אברהם חלפי:

פְּרוֹשׁ הַחֲלוֹם שְׁלִי כְּמַרְבֵּד לְרִגְלִים שְׁלָהּ
צְעָדֵי אֲהוּבָה, עַל הַפְּרָחִים שְׁלוֹ הַפְּסִיעוֹת שְׁלָהּ...

- ב. קראו בְּרָצֶף את המשפטים לפני השינוי ואחריו, השווו בין שתי הגרסאות, וענו:
1. מה שיניתם מבחינת רמת הלשון?
 2. מה משותף לכל השינויים?
 3. איזו גרסה הולמת יותר את לשון השירים האלה? מדוע?

הערה חשובה על השימוש במשלבים השונים:

המילים הן חומר היצירה של משוררים (וגם שלכם), בדיוק כמו שצבעים ובד הם חומרי היצירה של ציירים. כל אדם בוחר להשתמש במשלבי הלשון בהתאם למסרים שהוא רוצה להעביר, ולפי האווירה שהוא רוצה ליצור. לכן, חשוב שלא נחשוב (בטעות) שבשירה אין שימוש בכינויים פרודים (כמו: החלום שלי)!

משמעות כפולה - משלב אחר?

7. התבוננו באיור ובכתוב בו.

- א. מהי המשמעות הכפולה באיור? לאיזה משלב כל משמעות מתאימה?

ב. תנו דוגמה משלכם למשמעות כפולה של מילה או של ביטוי, שנובעת מהבדל משלב, והסבירו את המשמעות בכל משלב.

10 _____

משלב מתאים?

8. באיור שלפניכם יש דו-שיח בין שני אנשים. התבוננו באיור וקראו את הכתוב בו.

א. מדוע האישה מגיבה לדברי האיש במילים: "מה קרה לך?!?"

11 _____

ב. הסבירו: כיצד האיור הזה והנאמר בו מתקשרים לנושא המשימה שלנו?

12 _____
